

Náboženský život a misijné aktivity kresťanských cirkví v rómskych komunitách na Slovensku

Viktória Šoltésová

Pojem „rómska religiozita“ môže podľa Palubovej „zavádzať a budiť dojem, že Rómovia vyznávajú osobitné, iba im vlastné náboženstvo. Nábožnosť a viera širokých vrstiev rómskeho etnika sa vo svojej podstate a v mnohých vonkajších prejavoch nelíši od náboženského myslenia a konania majoritného spoločenstva.“¹ Rómska komunita, tak ako rôzne iné etnické, kultúrne, náboženské či sociálne komunity, netvorí homogénny celok. Rómske vnímanie náboženstva je však podľa Davidovej špecifické, definuje ho ako „synkretický komplex kresťanských názorov a ich vlastnej viery založenej na animistickom základe.“² Palubová v súvislosti s výskumom religiozity Rómov z okolia Trnavy a Nitry konštatuje, že „súčasťou náboženstva je viera v existenciu a prítomnosť síl, ktoré ovládajú svet a určujú miesto človeka v ňom. V širšom kultúrno-spoločenskom kontexte má túto funkciu kresťanský Boh.“³ Duchovný život sa však neprejavuje len v cirkevnom rámci, ale aj v ľudových formách náboženstva uspokojujúcich duchovné potreby človeka (obradu, zvyky, poveru, náboženské piesne, tradície a predstavy). Patrí sem napríklad silný akcent na revenantizmus – vracanie sa mŕtvych (mulov), prísahy a kľatby, mimoriadny význam obrazov a sôch svätcov a pod.⁴

Rómska religiozita na Slovensku je v oblasti cirkevnej participácie a náboženskej praxe na jednej strane špecifická a na druhej strane diferencovaná, a to v dvoch dimenziách:

Prvou sú nábožensky pasívne komunity, ktoré už v dávnej minulosti prebrali náboženstvo majoritnej populácie. U nich vystupujú do popredia tradičné formy obradov a viera, ktorá rezignuje na svoje vonkajšie prejavy. Napriek tomu má takáto „implicitná“ viera pre život komunit nezanedbateľný význam.⁵ Veľký význam vo svete aj u nás Rómovia pripisujú sviatosti krstu.⁶ Okrem pohrebu je však vo všeobecnosti angažovanosť Rómov na cirkevnom živote minimálna. Stretávame sa tak s paradoxom: náboženská výzdoba a túžba po Božej „prítomnosti“ vo výskumoch koreluje s avivaletným prístupom k navštevovaniu kostola.⁷

1/ PALUBOVÁ, Z. Fenomén smrti v ľudovom náboženstve Rómov z okolia Trnavy a Nitry. In KOVÁČ, M. a MANN, A. B. eds. *BOH VŠETKO VIDÍ. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava : Chronos, 2003. s. 33.

2/ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 1998. s. 56.

3/ PALUBOVÁ, Z. Fenomén smrti v ľudovom náboženstve Rómov z okolia Trnavy a Nitry. s. 19.

4/ KOVÁČ, M. a MANN, A., B. eds. *BOH VŠETKO VIDÍ. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava : Chronos, 2003. s. 11.

5/ VAŠEČKA, M. ed. *Čačipen pal o Roma: Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2002. s. 234.

6/ LIÉGEAIS, J., P. *Rómovia, Cigáni, Kočovníci*. Bratislava : Rada Európy, 1995. s. 82 – 83. KOVÁČ, M. a JURÍK, M. Religiozita Rómov a aktivity cirkví vo vzťahu k Rómom. s. 127-144. In Ed. VAŠEČKA, M. *ČAČIPEN PAL O ROMA. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2002. s. 130.

7/ podrobnejšie In KOVÁČ, M. Slnko pre spravodlivých. Posvätnosť prísahy a Božia sankcia medzi horehronskými Rómami z obce Telgárt. pp. 129-146. In KOVÁČ, M. a MANN, A. B. eds. *BOH VŠETKO VIDÍ. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. s. 134.

Druhou dimenziou je religiozita nedávno nábožensky aktivizovaných alebo konvertovaných Rómov. Komunity, kde prebehla takáto náboženská aktivizácia vynikajú v horlivosti. Príslušníci takýchto spoločností sa veľmi často stávajú sami misionármi. Vedú veľmi spontánny a aktívny náboženský život. Prejavujú veľký záujem o praktickú aplikáciu jednotlivých článkov novej viery do svojho osobného života. Na druhej strane je tento záujem často podmienený sociálnym prostredím, osobnosťou kazateľa či ďalšími vonkajšími okolnosťami, ktoré sa časom zmenia. S touto zmenou dochádza často aj k zmene vo viere Rómov, ktorá sa potom obracia k novej misii či kazateľom v susedstve.⁸ Napríklad hnutie evanjelických kresťanov z radov rómskej populácie začalo vo veľkej Británii a Francúzsku pod vedením Clémenta Le Cosseca.⁹ Cigánske hnutie letničiarov, ktoré sa rozvinulo v 50. rokoch vo Francúzsku, našlo podľa J. P. Liégeois odozvu v celej Európe i vo svete.¹⁰ V súčasnosti je vo Francúzsku približne 200 evanjelických cirkevných spoločností, ktoré sú zahrnuté do hnutia (Gypsy Evangelical Movement – GEM).¹¹ Je potrebný podrobnejší prieskum príťažlivosti niektorých prvkov náboženského života pre rómskych konvertitov na Slovensku.

Výsledkom novej konverzie býva **viacvrstvová konfesionalita**, pretože Rómovia sa len málokedy celkom zbavia pôvodnej konfesie, skôr vrstvia jednu cez druhú. Viacvrstvová konfesionalita je „tendencia konvertitov modifikovať svoju konfesionalitu v nadväznosti na aktuálnu situáciu, bez radikálnej zmeny, ústiaca v spojenie znakov viacerých konfesii v špecifický typ osobnej zbožnosti.“¹²

Výskumy na Slovensku odhalili prelínanie etnickej a konfesionalnej identity, a taktiež synkretický charakter ľudovej religiozity, kde dochádza k splyvaniu starších, predkresťanských a nových, kresťanských predstáv a ideí.¹³ Jedná sa o poverové predstavy rôzneho charakteru: napr. znamenia v snoch. Pozemský a posmrtný Boží trest sa vzájomne vylučujú, za dôvod na Božiu sankciu je považované porušenie prísahy (sankčná, ceremoniálna, vernostná prísaha). Na základe svojho výskumu konkretizuje Podolinská znaky rómskej religiozity („Roma Christianity“) na Slovensku. Upozorňuje napríklad na jej orientáciu na pozemský život, čo sa prejavuje aj v málo rozvinutej eschatológii. Ako ďalšie znaky uvádza pragmatický typ kontaktu s Bohom a osobnú komunikáciu s Ním. Silná viera v symboly a sny, ako aj magické elementy v náboženskej praxi sú jej súčasťou.¹⁴ Ako uvádza A. Bartosz, mnohé zvyky s magickým charakterom, ktoré sú spojené s posmrtným životom, svedčia o rozvinutom kulte zosnulých Rómov. Takmer všetky majú podľa autora balkánsko-slovanský pôvod. Silné presvedčenie o prebývaní duší medzi blízkymi zomrelými súvisí aj s vierou v duchov.¹⁵ So špecifickými rómskymi zvykmi sa už dnes nestretávame na Slovensku celoplošne. Rómska duchovná kultúra sa vyvíja v závislosti od vyspelosti sociálneho postavenia Rómov. Viac náznakov tradičnej kultúry a zvyklostí nájdeme skôr na vidieku.

8/ VAŠEČKA, M. ed. *Čačipen pal o Roma: Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. s. 237.

9/ <http://www.geocities.com/~Patrin/timeline.htm> 13.6.2007

10/ LIÉGEAIS, J., P. *Rómovia, Cigáni, kočovníci*. s. 83.

Výskum rómskych letničných kongregácií na Slovensku, v Maďarsku a v Rumunsku je reflektovaný v štúdiu „The Roma and Religious Identity. Pentecostalism among the Roma in Slovakia.“, publikované: European Minority Identity Network, dostupné na internete: <http://www.eminet.sk/?q=node/117> 13.7.2007

11/ Dostupné na internete: http://en.wikipedia.org/wiki/Gypsy_Evangelical_Movement 11.6.2007

12/ KOVÁČ, M. a JURÍK, M. *Religiozita Rómov a aktivity cirkví vo vzťahu k Rómom*. s. 128.

13/ PIVOŇ, R. *Negatívne sily, niektoré ich podoby a pôsobenie v živote Rómov*. s. 115-128. In KOVÁČ, M. a MANN, A., B. eds. *BOH VŠETKO VIDÍ. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. s. 124.

14/ PODOLINSKÁ, T. „Chocolate Mary „ – „Roma Christianity“ as ethnic and cultural approximation of Christianity among the Roma in Slovakia. In http://www.cesnur.org/2008/london_podoliska.htm

15/ BARTOSZ, A. *Neboj sa cigána. Na dara Romestar*. Sobrance : OZ Romani vodži, 2004. s. 120-121.

Po roku 1989 sa začal v strednej a východnej Európe rozvíjať fenomén rómskeho evanjelikalizmu, ktorý bol predtým známy v západnej Európe. Samozrejme, konverzia je zložitý a dynamický proces s niekoľkými rozmermi. Musíme vziať do úvahy všetky rodinné a spoločenské siete konvertitov, pričom sa zdá, že dôležitú úlohu zohráva aj autorita misionára alebo kňaza. Faktory rodinných sietí a právomocí misionára majú kľúčový význam pre konverzie Rómov.

Podľa interných odhadov jednotlivých cirkví sumárne rómske misie ovplyvnili život približne 10 000 slovenských Rómov. V týchto odhadoch štatistik máme teda na mysli tých Rómov, ktorí sa zúčastňujú cirkevných a zborových aktivít, chodia na modlitebné skupinky a sami sa začínajú identifikovať s danou denomináciou. Vo viacerých cirkvách sme sa stretli s fenoménom zániku niektorých misií v rómskych lokalitách, preto sme sa venovali aj príčinám zániku takýchto misií. Ukázalo sa, že vo väčšine prípadov bol zánik misie zapríčinený odchodom konkrétnych kňazov, pastorov či misionárov, ktorí vznik danej misie iniciovali.¹⁶

Potenciál pôsobenia náboženstva na riešenie konfliktov si ukážeme na konkrétnom príklade. Podolinská popisuje pôsobenie kresťanskej misie v obci Plavecký Štvrtok. Celkové spolunažívanie Rómov a majoritného obyvateľstva obce je pomerne problematické. Vzájomné vzťahy vyostruje aj dlhodobý pretrvávajúci konflikt rómskych skupín uprostred kolónie, ktorý niekoľkokrát vyústil aj do bitiek a násilností. Tento konflikt rozdeľuje Rómov v Plaveckom Štvrtku na dva tábory. To, že začali Rómovia v osade spolu vzájomne komunikovať, považuje jeden z pastorov za jednu z najväčších zmien, ktorou veriaci Rómovia prešli.¹⁷

Výskum SIRONA 2010 potvrdil základnú vstupnú hypotézu, totiž, že pod vplyvom náboženských misií dochádza aj k pozitívnym sociálnym zmenám a za určitých predpokladov aj k následnej **sociálnej inklúzii**. Úspešnosť rómskych misií z hľadiska pozitívnej sociálnej zmeny Rómov tak dokladali aj ich nerómski susedia, starostovia a starostky, učelia a učiteľky ZŠ, úradníčky z miestnych Úradov práce, terénni sociálni pracovníci a pod.¹⁸ Odborníci publikovali okrem iných aj nasledujúce odporúčanie: „Nakoľko v lokalitách s výraznou pastoračnou činnosťou dochádza k nárastu komunikačných a sociálnych zručností, mení sa konzumné správanie i spotrebné návyky a existujú tu komunitní lídri s lokálnou autoritou, domnievame sa, že toto prostredie je mimoriadne priaznivé pre následné sociálne a iné podporné komunitné programy.“¹⁹

Pozrime sa stručne na misijnú a pastoračnú činnosť kresťanských cirkví v rómskych komunitách na Slovensku:

J. Jurana vyzdvihol výsledky penitenciárnej starostlivosti v práci **Apoštolskej cirkvi** s Rómami. Bola taktiež zaznamenaná odozva rómskych komunít na „stanové“ evanjelizácie organizované v mestách a obciach východného Slovenska. Vydali audiokazetu s rómskymi piesňami. Venujú sa práci s rómskymi deťmi v detských domovoch. Nadviazali spoluprácu so strediskom pre vzdelávanie Rómov vo Fínsku. Na sídlisku Luník IX. v Košiciach založili samostatný rómsky cirkevný zbor, kazateľom zboru je L. Duna,

16/ PODOLINSKÁ, T. – HRUSTIČ, T. *Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*. Bratislava : ÚEt SAV, 2010. s. 47-48.

17/ PODOLINSKÁ, T. Boh medzi vojnovými plotmi. Náboženská polarizácia v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku. In M. Kováč – A. B. Mann (Eds.) *Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava : Chronos, 2003. pp. 147-175. PODOLINSKÁ, T. – HRUSTIČ, T. *Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*. s. 92-94.

18/ PODOLINSKÁ, T. – HRUSTIČ, T. *Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*. s. 96-98.

19/ Ibidem. s. 117-118.

20/ ŠOLTÉSOVÁ Viktória, ROBERTSON Randolph G.: *Misiológia so zameraním na rómske komunity*. PF UMB: Banská Bystrica, 2004.

v roku 2010 dokončili výstavbu nového rómskeho cirkevného zboru v Sabinove. Samostatný rómsky zbor začal pravidelne fungovať v Krompachoch, kde ho vedie rómsky pastor Pavol Šándor. Rožňavský zbor Apoštolskej cirkvi začína viesť misiu v rómskych osadách v Slavošovciach a v Krásnej Hôrke a aktívnych je viacero rómskych rodín aj priamo z Rožňavy. Apoštolská cirkev pracuje s Rómami aj v Trebišove a Tornali.²⁰

Bratská jednota baptistov v Banskej Bystrici participuje na práci Občianskeho združenia *Nádej deťom*, ktoré pôsobí v meste a v jeho okolí. Cieľom Občianskeho združenia je pomáhať rómskym sociálne slabým rodinám pri rovnomernom rozvoji osobnosti v telesnej, duševnej i duchovnej oblasti uplatňovaním kresťanských princípov v ich živote. Programy združenia zahŕňajú misijnú a sociálnu prácu, vzdelávanie a voľno časové aktivity. K aktivitám patrí pravidelná klubová činnosť počas školského roka. V súčasnosti je najaktívnejšia misia na strednom Slovensku v okolí Lučenca, presnejšie v Cinobani. Tiež však pracujú v pastorácii Rómov aj v iných lokalitách, napríklad v rámci misijnej stanice v Závadke nad Hronom a v Jelšave, kde v zbore Revúcka Lehota organizujú pravidelné kluby pre deti. V Panických Dravciach sa práci s Rómami venuje kazateľ Michal Šinko (študent KTaK PF UMB v Banskej Bystrici).

Cirkev Bratská pôsobí v oblasti misie medzi Rómami v cirkevnom zbore v Hermanovciach nad Topľou. Misijnou stanicou zboru je i obec Hlinné a obec Sol', kde ako misiónár medzi Rómami pôsobí Pierre van Vuuren z Juhoafrickej republiky s rodinou. Taktiež organizujú Klub pre rómske deti v Košiciach, ktoré sa pravidelne zúčastňujú na letných táboroch. Rómskym deťom z detských domovov z okolia Košíc sa pravidelne venujú dobrovoľníci, ktorí sú začlenení do ekumenickej spolupráce v Občianskom združení *Otcove srdce*. V Michalovciach funguje klub Awana, ktorý je zameraný na hry, štúdium Biblie a spoločnú detskú formu bohoslužby. V Prešove organizuje miestny cirkevný zbor *Rómsky klub*, rovnako aj v Spišskej Novej Vsi funguje *Rómsky zbor*.

Koordináciu práce medzi Rómami v **Evanjelickej cirkvi augsburgského vyznania** prevzal v roku 1989 **Výbor pre vonkajšiu misiu ECAV**, ktorý napríklad zorganizoval evanjelizačné cesty amerického pastora róm-

Kde se dva nebo tři sejdou
(Daniela Tinková)

skeho pôvodu Larryho C. Merina na Slovensko (od r. 1996). Skupinu rómskych lídrov – evanjelistov založil farár misionár Hans Martin Dern z Nemecka. Organizácia pôsobí aj v Rumunsku a v Lotyšsku. V roku 2001 bol založený samostatný Výbor pre rómsku misiu za účelom efektívnej misijnej práce a kvalitnej koordinácie aktivít. V januári 2002 sa začalo systematické dvojročné vzdelávanie rómskych lídrov ŠPERK (Školenie pre evanjelistov Rómov a kazateľov). *Slovenské evanjelizačné stredisko pre mas-médiá* (EVS) pripravilo vydanie knihy K. Royovej Bez Boha na svete v rómskom jazyku (náklad 5000 ks) a v rómsko-slovenskej verzii. Druhé vydanie knihy obsahuje na konci modlitbu Otče náš, Desať Božích prikázaní, Všeobecnú vieru kresťanskú v slovenskom aj v rómskom jazyku a slovník niektorých výrazov odlišných v rôznych rómskych nárečiach. ECAV taktiež pripravila rómsko-slovenský mládežnícky spevník *Piesne nového života*, ktorého súčasťou je i audiokazeta piesní zo Slavošoviec.

Reformovaná kresťanská cirkev sa pri práci s Rómami sústreďuje na maďarsky hovoriace komunity na juhu Slovenska. Pastoračia Rómov najmä v niektorých obciach na Žitnom ostrove (Zlaté Klasy, Štvrtok na Ostrove), ktorú vedie laický kazateľ Ján Rigo, a to aj v ďalších obciach v iných častiach Slovenska, napríklad Bátorové Kosihy a Zemianska Olča. V okolí Rimavskej Soboty (Sútor) intenzívnejšie pôsobí pastor Thomas Herwing. Ďalej má táto cirkev sústredenejšiu rómsku misiu na východnom Slovensku v okolí Veľkých Kapušian a Čiernej nad Tisou.

Katolícke cirkvi: Rímskokatolícka cirkev po II. Vatikánskom koncile založila Opus Apostolatus Nomadum – Inštitúciu pre koordináciu a podporu evanjelizácie Cigánov. O Rómoch na Slovensku sa začala intenzívnejšie zaujímať po páde komunistického režimu a v roku 1993 založila Konferencia biskupov Slovenska Komisiu pre pastoračiu Rómov. Odvtedy začalo organizovanie pravidelných púťí v Gaboltove aj v spolupráci so seleziánmi a samotnými rómskymi veriacimi. Pod vedením Komisie pre pastoračiu Rómov bol vydaný katechizmus v rómskom jazyku (náklad 10 000 ks), rómsko-slovenská Biblia pre deti (náklad 2000 ks). V Bardejove bolo vybudované rómske misijné centrum s celotýždennou prevádzkou. Združenie saleziánskej mládeže – DOMKA je súčasťou siete 28 stredísk po celom Slovensku. V prípade Seleziánov dona Bosca ide o dlhodobú a systematickú prácu, ktorú začal ešte v roku 1990 Peter Bešenyei na sídlisku Poštárka v Bardejove. Saleziáni v Poštárke pôsobia doteraz a vybudovalo sa celé pastoračné centrum. Svoje pôsobenie saleziáni rozšírili aj na iné lokality a rómske komunity, napríklad v Michalovciach v rómskej osade Angin Mlyn, na Luníku IX v Košiciach či v rómskej osade v Plaveckom Štvrtku. V rómskej osade v Brezne ešte pôsobia v rámci svojej kontemplatívnej misie aj Malé sestry Ježišove či Misijné sestry Ducha svätého v Nitre.

Gréckokatolícka cirkev: V michalovskej eparchii sa pastoračii Rómov venuje rómsky kňaz Peter Horváth, ktorý má farnosť v Nižnej Rybnici v okrese Sobrance, no má poverenie od biskupa na pastoračiu Rómov v okresoch Michalovce, Sobrance a Trebišov. V prešovskej eparchii je to predovšetkým kňaz Martin Mekeľ, ktorý v minulosti inicioval veľmi úspešnú rómsku misiu vo Varhaňovciach, neskôr v Hlinnom. V súčasnosti pôsobí bez farnosti, no je špeciálne poverený pastoračiou Rómov a vedie pastoračné centrum v Čičave, ktoré vyvíja činnosť vo viacerých obciach okresu Vranov nad Topľou a okolo ktorého je združené rómske Spoločenstvo Apoštola Pavla. Práca tohto pastoračného centra spočíva predovšetkým v evanjelizačnej činnosti medzi Rómami, budovaní lokálnych lídrov spomedzi rómskych veriacich, v modlitebných skupinkách, systematickej práci so všetkými vekovými skupinami. Pri Spoločenstve Apoštola Pavla vzniklo viacero rómskych gospelových skupín, a z ich iniciatívy sa vytvorila tradícia letného festivalu rómskych gospelových skupín FestRom (od r. 2005), ktorý si postupne získava aj rómske skupiny vychádzajúce z iných cirkví a náboženských spoločností.

21/ PODOLINSKÁ, T. – HRUSTIČ, T. *Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou.*

V prešovskej eparchii vedie **Pravoslávna cirkev** detský domov pre maloleté matky s deťmi a prevažná väčšina klientov pochádza z rómskych komunít. Ďalší kňazi sa venujú práci s Rómami vo Varadke v okrese Bardejov, v Krompachoch a v Slovinkách. V tejto cirkvi nevykonávajú špeciálnu pastoračnú prácu s Rómami, ale v rómskych komunitách pôsobia individuálne na základe záujmu konkrétnych kňazov.

Rómske zbory iných kresťanských spoločností: V niektorých lokalitách východného Slovenska zohráva významnú úlohu rómsky letničný zbor Devleskero Kher (Boží dom). Kresťanské spoločenstvo Dom viery pôsobí už niekoľko rokov v Poprade, kde má stabilnú základňu veriacich. Neskôr sa v rámci tohto spoločenstva vyprofiloval samostatný rómsky zbor Romani Archa, ktorý pôsobí v Spišskej Belej a okolitých obciach (Križová Ves, Výborná), ktorý vedie pastor Ján Repka. Približne v rokoch 2004 a 2005 začal na Spiši pôsobiť rómsky misionár z Čiech Emil Adam, ktorý tu neskôr založil rómsky letničný zbor Maranata. Za pár rokov dokázal vybudovať viaceré silné lokálne skupinky v obciach v okolí Spišskej Novej Vsi. V Plaveckom Štvrtku je zbor Slova života – svoje pôsobenie rozšíril Milan Juríček v rámci Slova života aj na Rómov žijúcich v Galante a jej okolí.²¹

Komplexne charakterizovať náboženské prežívanie a prejavy Rómov je náročné, keďže rómska komunita, tak ako rôzne iné etnické, kultúrne, náboženské či sociálne komunity, netvorí homogénny celok. Preto sme v stručnosti zhrnuli výsledky niekoľkých terénnych prieskumov, ktoré však boli väčšinou realizované v regiónoch s nadštandardným zastúpením rómskej populácie. Často v obciach so sídelnou segregáciou rómskej komunity. Rómska religiozita na Slovensku je v oblasti cirkevnej participácie a náboženskej praxe na jednej strane špecifická a na druhej strane diferencovaná. Fenomén konverzie v rómskych komunitách so sebou prináša nielen novú religiozitu, ale aj pozitívne sociálne zmeny. Pozitívny vplyv na riešenie konfliktov v konkrétnych rómskych komunitách dokumentoval aj výskum SIRONA 2010.²² Jestvujú predsudky voči Rómom aj v cirkvi na Slovensku? Ak by ste túto otázku položili priamo, väčšinou by kresťania odpovedali, že nie. Nanešťastie však táto odpoveď nevystihuje realitu dostatočne. Je totiž ťažké žiť v spoločnosti, ktorá má tak silný diskriminačný postoj voči Rómom bez toho, aby sa to neodrazilo aj na postojoch kresťanov. Je dôležité, aby sme pochopili, ako sa táto diskriminácia prejavuje v cirkvi.²³ Napriek tomu, že religiozita členov kresťanských cirkví sa významne líši aj vo vnútri denominácií, dlhoročné misijné snaženie prináša svoje ovocie vo viacerých lokalitách s rómskym obyvateľstvom.

PaedDr. Viktória Šoltésová, PhD. prednáša teológiu na Katedre teológie a katechetiky Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Špecializuje sa na problematiku evanjelizácie a sociálne vylúčených komunít.

22/ Ibidem.

23/ ŠOLTÉSOVÁ Viktória, ROBERTSON Randolph G.: *Misiológia so zameraním na rómske komunity*. s. 4-10.